

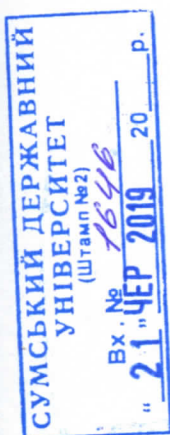
До спеціалізованої вченої ради
Д 55.051.01 у Сумському державному університеті
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Грамми Ольги Миколаївни на тему «Еколого-економічна оцінка екодеструктивних впливів у місцях нафтовидобування», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Стабільне зростання національної економіки та формування економічної безпеки держави неможливі без розвитку енергетичної сфери. Впровадження та просування екологічно орієнтованих підходів в організації та управлінні нафтовидобувними підприємствами закладає підґрунтя та обумовлює необхідність удосконалення відповідних механізмів їх функціонування, включаючи процеси видобутку, розподілу та використання енергетичних ресурсів. Незважаючи на стрімке зростання альтернативної енергетики, використання нафти займає одне з перших місць у світі, одночасно з цим експерти прогнозують збереження відповідного тренду на багато років вперед. Нафтовий сектор, який охоплює процеси видобування, перетворення, транспортування паливно-енергетичних ресурсів, є складною еколого-економічною та виробничо-технологічною системою, яка активно впливає на навколишнє природне середовище. Негативні екологічні наслідки функціонування нафтовидобування виявляються не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабах. Екологічно небезпечні впливи, викликані процесами нафтовидобування, набувають макроекономічного масштабу і їх оцінювання повинно відбуватися на основі сучасних науково-методичних підходів через показники стану навколишнього природного середовища. При цьому, існуючі вітчизняні методичні підходи еколого-економічної оцінки екодеструктивних впливів є недосконалими та мають ряд недоліків, що не дозволяє комплексно та системно визначати масштаби та розміри збитків довкіллю внаслідок діяльності нафтовидобувних підприємств.

Тому, актуальним та своєчасним є удосконалення підходів до визначення екодеструктивних впливів у місцях нафтовидобування на основі інтегральної оцінки еколого-економічного збитку з одночасним урахуванням екологічних і соціальних факторів у просторовому та часовому аспектах. У цьому контексті необхідним та важливим є удосконалення методичних підходів до інтегральної оцінки наслідків постійного та залпового забруднення з метою забезпечення еколого-економічної безпеки регіону у місцях нафтовидобування. Необхідність проведення подальших досліджень у даній галузі знань обумовлюють теоретичну та практичну значущість теми дисертаційної роботи Грамми О.М. «Еколого-економічна оцінка екодеструктивних впливів у місцях нафтовидобування», доцільність формування мети і основних завдань дисертаційного дослідження.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими темами, програмами, планами, пріоритетними напрямками розвитку науки.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає основним науковим напрямкам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук національних академії наук України на 2014–2018 рр. (Постанова президії НАН України №179 від 20.12.2013 р.), а саме економіка природокористування й охорони навколишнього середовища. Дисертаційна робота виконана у рамках таких наукових досліджень: Сумський державний університет – дисертант брав участь як співавтор «Розробка інституційних і економічних засад забезпечення сталого розвитку «зеленої» економіки на регіональному рівні» (№ ДР 0117U003260), де авторкою розвинена імпаکتно-інтегральна оцінка еколого-економічного збитку при реалізації нафтовидобувних процесів; «Формування механізму управління інноваційним підприємництвом екологічного спрямування» (№ ДР 0107U004522), де авторкою запропоновано інституційне забезпечення екологоорієнтованої діяльності нафтовидобувних підприємств; «Каузальне моделювання колаборації стейкхолдерів при чистому виробництві: узгодження соціо-еколого-економічних протиріч» (№ ДР 0119U101860), де авторкою удосконалено науково-методичний підхід до зниження екологічних та соціально-економічних ризиків впливу нафтовидобувної галузі на стан НПС. «Моделювання трансферу екоінновацій в системі «підприємство-регіон-держава»: вплив на економічне зростання та безпеку України» (№ ДР 0119U100364), де авторкою удосконалено науково-методичний підхід до прийняття управлінських рішень щодо управління імпактними діями в системі «підприємство-регіон-держава».

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

Викладені у дисертації наукові положення є повною мірою дослідженими, про що свідчить зміст і структура роботи, а також широкий перелік систематизованих та опрацьованих авторкою робіт вітчизняних та зарубіжних науковців і фахівців з питань дослідження екодеструктивних впливів у нафтовидобування. Разом з науковою літературою авторкою опрацьовано статистичну інформацію, типові методики, законодавчі та нормативно-правові акти.

Висновки є логічно обґрунтованими та повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їх використання у процесі формування теоретико-методичних підходів до еколого-економічної оцінки екодеструктивного впливу в місцях нафтовидобування.

4. Ступінь новизни наукових результатів, отриманих автором дисертації.

Аналіз проведених наукових досліджень дає підстави стверджувати, що сукупність теоретичних та методичних положень дисертації характеризується науковою новизною та свідчить про особистий внесок авторки у розвиток основних положень економіки природокористування та охорони навколишнього середовища.

До основних положень, що характеризуються науковою новизною, на нашу думку, можна віднести наступні.

Безпосередній науковий інтерес викликає проведена класифікація та систематизовані соціально-екологічні проблеми, що виникають на різних стадіях нафтовидобування (стор. 44-45 дисертації). Одночасно з цим, заслуговує на увагу визначення категорії «імпактна дія у нафтовидобуванні», як процес постійного або залпового забруднення НПС з поступовим накопиченням екодеструктивного впливу, що призводить до виникнення еколого-економічних збитків, пов'язаних з підвищенням соціально-екологічних ризиків на стадіях нафтовидобування. (стор. 57-60 дисертації, стор. 6 автореферату).

Науковий інтерес викликає розроблений у роботі підхід до імпактно-інтегральної оцінки еколого-економічного збитку довкілля регіону на стадії розробки та експлуатації нафтових родовищ (стор. 69-71 дисертації).

Науково-обґрунтованим слід вважати запропонований підхід до інтегральної еколого-економічної оцінки наслідків імпактних дій у місцях

нафтовидобування, які характеризуються постійними, але незначними викидами та скидами небезпечних речовин у НПС та мають пролонговану дію у часі. Відповідний підхід може бути базисом для економічної оцінки сумарних економічних збитків за компонентами НПС, обумовлених захворюванням населення (стор. 113-114 дисертації, стор. 10 автореферату).

Заслуговує на увагу запропонований у дисертаційній роботі методичний підхід до мінімізації екологічних та соціально-економічних ризиків, який враховує вагомі параметри, які впливають на остаточний розмір еколого-економічного збитку внаслідок імпактних дій. При цьому функціональність методики підтверджена на прикладі забруднення джерел питного водопостачання внаслідок імпактних дій нафтовидобувних підприємств, де незалежно від призначення території, впливу імпактної дії зазнає більша частина населення (стор. 108-112 дисертації, стор. 11-12 автореферату).

Істотне місце у дисертаційній роботі відводиться організаційно-економічному механізму, який повинен забезпечувати урахування інтересів зовнішніх (органи місцевого самоврядування, об'єднані територіальні громади, споживачі виробничого і невиробничого секторів, постачальники, конкуренти, контактні аудиторії і населення, інвестори, фінансові установи, фонди) та внутрішніх (персонал) стейкхолдерів у нафтовидобуванні, які впливають на інституційне забезпечення екологоорієнтованої діяльності підприємств через використання системи еколого-економічних інструментів диференційовано за стадіями життєвого циклу нафтовидобування (стор. 113-127-133 дисертації, стор. 9-10 автореферату).

Науковий інтерес викликають побудовані у дисертації імітаційні сценарії впливу імпактних дій нафтовидобувних підприємств на середовище існування населення, яке проживає на території впливу, які передбачають кількісну оцінку рівнів ризиків екодеструктивної діяльності НВП на показники НПС, стан здоров'я та очікувану тривалість життя населення (стор. 143-150 дисертації; стор. 9 автореферату).

Визначальне практичне значення для прийняття ґрунтовних управлінських рішень має представлена у дисертації екологоорієнтована система управління розвитком нафтовидобувним комплексом, яка враховує динаміку рівнів еколого-економічного збитку та ступені керованості ризиків і спрямована на зниження ризиків погіршення стану навколишнього природного середовища і рівня захворюваності населення (стор. 169-178 дисертації; стор. 13-14 автореферату). Особливої уваги заслуговують практичні рекомендації та екологоорієнтовані заходи щодо діяльності нафтовидобувних підприємств у регіоні, що дозволить визначати пріоритетні цілі комплексної програми природоохоронних заходів об'єднаних

територіальних громад щодо попередження ліквідації наслідків імпактних дій нафтовидобування (стор. 130-133 дисертації; стор. 12-13 автореферату).

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях.

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи, авторефератом, науковими публікаціями, матеріалами впровадження Грамми Ольги Миколаївни дозволяє зробити висновок, що основні положення дисертаційної роботи достатньо повною мірою висвітлені в опублікованих за темою дисертації 14 наукових публікаціях, з яких 4 – у фахових виданнях, 1 стаття у інших наукових періодичних виданнях, 9 тез доповідей у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,41 ум.-друк. арк., з яких особисто авторці належить 4,03 ум.-друк. арк.

Представлений автореферат дисертації достатньо повною мірою відображає зміст основних положень дисертаційної роботи.

6. Значення результатів дослідження для науки і практики, можливі шляхи їх використання.

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю їх широкого застосування у проведенні подальших досліджень та у практичній діяльності. Положення, викладені у дисертації, доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що можуть безпосередньо застосовуватися підприємствами, органами державного управління, об'єднаними територіальними громадами з метою відвернення сумарного еколого-економічного збитку НПС та стану здоров'я населення.

Теоретичні й методичні положення дисертаційного дослідження були впроваджені у діяльність: Департаменту екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації (довідка №01-20/1528 від 22.06.2018 р.) – при реалізації обласних програм «Програма охорони навколишнього середовища Сумської області на 2016–2018 роки» та Обласної цивільної програми «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III» у частині залучення додаткових заходів щодо стимулювання еколого-економічної активності області; приватне наукове підприємство «Центр економічних досліджень» (довідка №68 від 28.11.2017 р.); ТОВ «СЕНСІ» (довідка № 131/1 від 12.04.2018 р.). Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького Сумського державного університету при викладанні дисциплін «Економіка природокористування», «Управління соціальною та екологічною безпекою діяльності».

7. Дискусійні положення дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних авторкою результатів, слід вказати на наявність ряду дискусійних положень за текстом дисертаційної роботи та автореферату.

1. У рамках дослідження сучасного стану та перспектив розвитку підприємств нафтовидобувної галузі (розділ 1.1 дисертації) доцільно було б навести чітку систему проблемних аспектів галузі та перспективні напрями їх розв'язання, що підсилило б актуальність та доцільність дисертаційного дослідження.

2. Додаткового обґрунтування потребує диференціація понять «техногенний вплив», «антропогенний вплив», «імпактна дія». Одночасно з цим, доцільно було б визначити, чи може остання категорія бути використана для оцінки рівня антропогенного навантаження у інших галузях національної економіки, окрім сфери нафтовидобування (розділ 1.2 дисертації).

3. Не досить коректним, на наш погляд, є включення до сфери нафтовидобування процесів переробки нафти. При цьому, доцільно було б використовувати термін «нафтовий комплекс» України.

4. Додаткового економіко-математичного обґрунтування потребує запропонована матриця інтегральної еколого-економічної оцінки наслідків імпактних дій в місцях нафтовидобування (стор. 74-76 дисертації).

5. Удосконалений авторкою організаційно-економічний механізм управління імпактними діями нафтовидобувного комплексу доцільно було б представити у третьому розділі роботи, оскільки він є елементом практичної реалізації запропонованих нововведень. Окрім цього, не зрозуміло, чи пропонує авторка дисертаційного дослідження використовувати специфічні організаційно-економічні інструменти зменшення імпактних дій у нафтовидобувному комплексі (розділ 2.3 дисертації, стор. 8 автореферату).

6. У розділі 3.2 дисертаційного дослідження авторка пропонує створення комплексної програми по охороні довкілля, ліквідації наслідків імпактних дій у процесі нафтовидобування. У цьому контексті не зрозуміло, чим вона буде відрізнятися від затверджених існуючих стратегій та програм охорони навколишнього середовища. Які конкретні положення та заходи запропонованої програми дозволять їй враховувати пропозиції структурних одиниць, за рахунок чого буде знижена соціальна напруга в регіоні?

Проте, слід відзначити, що наведені зауваження мають дискусійний характер, що не знижує загальної позитивної оцінки виконаного Граммою Ольгою Миколаївною дисертаційного дослідження.

8. Загальний висновок.

Представлена дисертаційна робота Грамми Ольги Миколаївни на тему «Еколого-економічна оцінка екодеструктивних впливів у місцях нафтовидобування» є завершеним науковим дослідженням, яке вирішує актуальне наукове завдання поглиблення теоретико-методичних та формування практичних підходів до еколого-економічної оцінки екодеструктивного впливу внаслідок постійного та залпового забруднення у місцях нафтовидобування. Тематика дисертаційного дослідження є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам державної політики України та відповідним науковим програмам національного та регіонального рівня.

Дисертація характеризується новизною одержаних результатів та висновків та відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 р., № 567 зі змінами та доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи. Опубліковані за темою дисертації наукові праці досить повно відображають одержані результати, у т.ч. у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, та у наукових періодичних виданнях з тематики дисертаційного дослідження. Слід визнати достатність оприлюднення основних положень дисертації на науково-практичних конференціях та достатній рівень впровадження на рівні державних органів управління та промислових підприємств. У цілому дисертація заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка – Грамма Ольга Миколаївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

професор кафедри екології
факультету природничих наук

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»,

доктор економічних наук, професор

Є. В. Хлобистов